

## Ob okroglem jubileju Mete Matijević

Na začetku letošnjega leta je sedemdeseti življenjski jubilej praznovala upokojena sodelavka Zgodovinskega arhiva Ljubljana Meta Matijević, ki je s svojim delom pustila svoj pečat, ne le v novomeški enoti Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ampak v slovenski arhivistiki nasploh.

Meta Matijević se je rodila 25. januarja 1951 v ljubljanski družini Kuščer, ki jo je krasilo neobičajno navdušenje nad znanostjo. Njen ded je bil znameniti slovenski zoolog in malakolog Ljudevit Kuščer, po katerem je poimenovala več vrst polžev, mehkužcev in drugih živali, ki jih je omenjeni odkril zlasti v podzemnem svetu, oče Dušan pa je bil dolgoletni profesor geologije na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani. Kljub močni naravoslovni tradiciji v družini se je po končani Gimnaziji Poljane odločila za humanistiko ter leta 1975 diplomirala iz zgodovine in umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Takoj po diplomi je našla zaposlitev v Arhivu Republike Slovenije. Za mentorja ji je bil dodeljen Ivan Nemanič, začetnik sistematičnega dela s filmsko kulturno dediščino, veliko se je ukvarjala tudi s starejšim arhivskim gradivom. Po treh letih jo je življenjska pot vodila v Novo mesto, kjer sta z možem, umetnostnim zgodovinarjem Jožefom, dobila zaposlitev v Dolenjskem muzeju. V muzeju je takoj prevzela kustodiat za kulturno zgodovino in svoje delo usmerila zlasti v vzpostavljanje in urejanje strokovne dokumentacije ter restavriranje ogroženih muzealij. Zelo se je angažirala pri pripravi razstave o železarni na Dvoru, ki jo je leta 1980 pripravila skupaj z Matijo Žargijem iz Narodnega muzeja Slovenije. Po osmih letih muzejskega dela se je vrnila k arhivistiki, ki ji je bila na neki način usojena in verjetno tudi bolj pisana na kožo kot muzealstvo. Leta 1986 je namreč izkoristila priložnost in se pridružila tričlanskemu kolektivu Enote za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki je tedaj delovala v tesnih prostorih pritličja prvotne gimnazijske stavbe v središču Novega mesta. Ekipo so takrat sestavljali vodja enote Zorka Skrabl, arhivist Marko Polenšek in arhivski tehnik Marjan Penca.

Kmalu po prihodu v arhiv je opravila strokovni izpit iz arhivske dejavnosti. Na delovnem mestu arhivistke se je Meta Matijević najbolj posvetila starejšim arhivskim fondom, ki jih je pogosto našla celo v rinfuznem stanju. Delo z arhivskim gradivom je bilo nasploh njena največja strast. Neutrudno je iskala najboljše možne rešitve pri odločanju o načinu ureditve fondov, zlasti glede vprašanja prvotne ureditve. Pri številnih fondih je morala v skladu z načelom provenience najprej dodeliti napačno razvrščeno gradivo k ustreznim fondom. Od vsega začetka je zagovarjala ravensko popisovanje z logično vsebinsko strukturo. Popisi njenih fondov so natančni, vsebinsko bogati, zanesljivi in predvsem pregledni, česar si želi sleherni uporabnik arhivskega gradiva. Pri tem je treba omeniti, da se je nemščine, ki se je v šoli ni učila, in ravno tako pisane gotice priučila kar sama med neštetimi urami brskanja po dokumentih. Veliko truda je vložila v ureditev in popis fonda Mestna občina Novo mesto, ki obsega gradivo mesta od leta 1621 naprej, torej v te »ostanke mestnega arhiva, brez reda nagomiljene«, kakor je po ogledu podstrešja novomeškega rotovža še pred drugo svetovno vojno zapisal zgodovinar Janko Jarc. Ker se je dolgoletni malomarni hrambi kasneje pridružilo še nestrokovno razvrščanje tega gradiva med številne fonde, zlasti v času, ko je bilo to gradivo v muzeju, je morala najprej vse razsejano gradivo zbrati pod



eno streho. V povezavi s tem fondom je večkrat opozorila na veliko strokovno napako ob ustanavljanju novomeške enote arhiva leta 1973, ko so najstarejše arhivalije, zlasti novomeške mestne listine, ostale v Dolenjskem muzeju. Poleg omenjenega popisa je treba izpostaviti še nekaj njenih izvrstnih pripomočkov za uporabo, ki jih imajo danes na voljo uporabniki gradiva fondov Okrožni urad Novo mesto, Gimnazija Novo mesto, Davčna uprava Novo mesto, Narodna čitalnica Novo mesto in Gregorič Jože. Pred upokojitvijo se je zelo zavzeto ukvarjala z gradivom stare zemljiške knjige znotraj fonda Okrajno sodišče Novo mesto, ki je po njeni zaslugi sedaj izvrstno popisano.

Meta Matijević je bila dejavna tudi v Arhivskem društvu Slovenije, ki mu je predsedovala med leti 1992 in 1994. V tem času se je angažirala zlasti pri organizaciji XV. zborovanja arhivskih delavcev Slovenije v Novi Gorici (1993) ter strokovnih ekskurzij na Dunaj (1992) in Nizozemsko (1993). Med urejanjem arhivskega gradiva je pogosto naletela na zanimiv problem, ki je ni pustil pri miru, dokler ga ni podrobneje raziskala. Tako so nastajali številni članki s področja lokalne zgodovine in arhivistike, ki jih je najraje objavljala v Rasti, Kroniki in Arhivih. Ko je med urejanjem fonda Mestna občina Novo mesto naletela na bogato gradivo o prebivalcih mesta in njihovih hišah, je v njej začela zoreti ideja o znanstveni obdelavi te tematike. Leta 2007 je naposled izšla monografija, ki nedvomno sodi v sam vrh zgodovinarstva, ki je doslej preučevalo Novo mesto. V knjigi *Novomeške hiše in ljudje* je raziskala zgodovino novomeških hiš in njihovih lastnikov s poudarkom na obdobju od sredine 18. do sredine 19. stoletja, pri čemer je katalog hiš postavila v širši upravni, urbanistični, gospodarski in demografski kontekst dolenjske prestolnice. Ob tem je ovrgla ali postavila pod vprašaj mnoge trhle, a trdovratne trditve in interpretacije o novomeški zgodovini. Meta Matijević se je na ta način podpisala pod *chef-d'oeuvre*, h kateremu se bodo vračale še generacije prihodnjih raziskovalcev zgodovine Novega mesta. Veliko vrednost tega dela je navsezadnje prepoznala tudi stroka, saj je leta 2008 zanj prejela Aškerčevo priznanje.

Le dobri dve leti pred upokojitvijo pa so Meta Matijević našli povsem novi izzivi. Leta 2008 je prevzela vodenje novomeške enote in s tem tudi skrb za varno hrambo gradiva. Slabe prostorske razmere v enoti so jo zelo bolele, zlasti zaradi dolgoletnih praznih obljub in fig v žepih odločevalcev. Nepozabna je bila njena izvedba arhivskega koledarčka za leto 2009, ki je z neprikrito ironijo in pravo dozo humorja prika-

zoval klavno stanje arhivskih prostorov na grmskem gradu. Slabi pogoji za delo in hrambo gradiva so novomeško enoto sicer spremljali že od vsega začetka, in ko se je arhiv iz treh neprimernih dislociranih skladišč leta 1995 začel seliti v grad Grm, je vse kazalo, da so končno prišli boljši časi. Ko je bil leta 2009 na arhivskem gradivu v grajskih depojih odkrit velik izbruh plesni, je bilo treba gradivo čim prej preseliti v ustrežnejše prostore. Vsi zaposleni v enoti so se pod njenim vodstvom v naslednjem letu povsem usmerili v reševanje te problematike, da bi lahko v novo najeti depo preselili vse ogroženo gradivo. Meta Matijević je skrbno vodila reševalno akcijo, ki so jo spremljale obsežne menjave okužene tehnične opreme, sprotno urejanje gradiva in izdelovanje zasilnih seznamov pri nepopisanem gradivu. Pri tem nam je bila kot edina gospa v družbi mlajših moških kolegov pri prenašanju škatel, čiščenju ter drugih umazanih in fizično napornih delih vedno za vzor.

Ob selitvi je prevzela še eno, nič manj zahtevno nalogo. Ker so se v samo dveh letih upokojili vsi trije arhivisti iz enote, je morala kot zadnja iz stare garde prevzeti vlogo mentorice mlajšim arhivistom in zagotoviti kontinuiteto strokovnega dela v enoti. Vendar njena *treditio lampadis* ni bila zgolj suhoparno prenašanje znanja, temveč bolj prikaz pozitivnega odnosa do gradiva in do arhivskega poslanstva nasploh. Za pripravnika, ki se v svetu arhivov na začetku praviloma počuti nekoliko izgubljen, so bili dragoceni zlasti številni pogovori, za katere si je vedno rada vzela čas. Debate o arhivistiki, zgodovinopisju in še marsičem je vedno začinil njen kritični pogled na stvari, ki bi se večini utegnile zdeti neproblematične. Ti neformalni sestanki, ki jih je sama kot strastna kadilka in ljubiteljica kave oboževala, so imeli vedno neki smisel. Na njih smo reševali vse akutne težave in prihajali do najboljših idej za prihodnje delo.

Za konec naj Meti skupaj s svojimi sodelavci zaželim še veliko ustvarjalnosti, zadovoljstva in zdravja v prihajajočih letih z iskrenim upanjem, da ostanemo še naprej v stikih. *Ad multos annos, cara septuagenaria!*

#### BIBLIOGRAFIJA (izbor):

*Novomeške hiše in ljudje: s poudarkom na obdobju od srede 18. do srede 19. stoletja*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2007.

Novomeški mestni arhiv in skrb zanj. V: *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 221–226.

Ocena stanja materialnega varovanja v arhivskih depojih Zgodovinskega arhiva Ljubljana – Enota za Dolenjsko in Belo krajino na gradu Grm v Novem mestu. V: *Arhivski depoji v Sloveniji* (ur. Jedert Vodopivec). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2009.

*Dokumenti iz zgodovine novomeške gimnazije 1746–1946: razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto*. Novo mesto: Gimnazija Novo mesto, 1996.

*Novomeška trgovina in trgovci: razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto*; avtorici teksta, izbor dokumentov Meta Matijević, Zorka Skrabl. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2005.

Napad kmetov na francoske vojake v Novem mestu leta 1809. V: *Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino* 46 (1998), št. 3, str. 42–46.

*Železarna na Dvoru pri Žužemberku: zgodovina, tehnologija, izdelki*. Avtorji besedil: Jože Šorn, Meta Matijević, Matija Žargi. Novo mesto: Dolenjski muzej, 1980.

»Naznanim jest potpisani mestni stražnik«: slovenska poročila mestnih stražnikov konec 19. stoletja. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 17 (2006), št. 5, str. 427–446.

Pisma misijonarja Otona Skole. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 17 (2006), št. 1, str. 42–51.

Cesarjev rojstni dan: cesarjev rojstni dan leta 1820, Jožef Ressel, abbé Martin Kuralt in novomeški tiskar Tandler. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 12 (2001), št. 6, str. 560–565.

Junaštvo, ki ga ni bilo: ponaredek o novomeški zgodovini leta 1809. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 11 (2000), št. 2, str. 149–155.

Stiški Gradec ali Bajnofški turn? O nastanku Novega mesta. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 10 (1999), št. 3–4, str. 281–284.

Meščanska garda v Novem mestu. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 9 (1998), št. 3, str. 252–264.

Godba meščanske garde v Novem mestu. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 9 (1998), št. 5, str. 471–478.

Železarna kneza Auersperga na Dvoru sredi 19. stoletja. V: *Rast: revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* 2 (1991), št. 4, str. 409–416.

mag. Mitja Sadek

## Sedemdesetletnica dr. Slavice Tovšak

*Ta zapis je nastal, da se ne pozabi na življenjsko delo izjemnega prispevka k razvoju slovenske arhivistike, varovanju in ohranjanju arhivske dediščine, predstavljanju le-te javnosti, strokovnega izobraževanja in za dolgoletno zaslužno delo v Arhivskem društvu Slovenije. Dopolnjen je še z drobci zelo dejavnega življenja po upokojitvi.*

Dr. Slavica Tovšak je osebnost, ki je s svojim delom pustila globok pečat v delovanju Pokrajinskega arhiva Maribor in slovenski arhivistiki. Rojena je bila leta 1950 v Rogaševcih, osnovno šolo je obiskovala na Ravnah na Koroškem, v Rogaševcih in Mariboru. Leta 1969 je maturirala na II. gimnaziji v Mariboru. Po končani gimnaziji se je vpisala na Pedagoško akademijo Maribor in jo končala leta 1972. V letih od 1985 do 1988 je študirala na smeri zgodovina-geografija na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in si pridobila naziv profesorice zgodovine in geografije. Podiplomski študij je opravila na Pedagoški fakulteti v Mariboru – program zgodovina in si pridobila znanstveni naziv magistra znanosti. Leta 2005 je postala doktorica znanosti.

Dr. Slavica Tovšak se je v Pokrajinskem arhivu Maribor zaposlila leta 1979 kot arhivska sodelavka za gradivo družbenopolitičnih organizacij. Leta 1996 si je pridobila naziv višja arhivistka in leta 1998 arhivska svetovalka. V arhivu je vrsto let poleg arhivskega strokovnega dela opravljala še dolžnosti predsednice strokovnega kolegija in namestnice direktorja. Od leta 2000 do upokojitve leta 2011 je bila direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor.

Od svoje zaposlitve dalje je opravljala strokovno delo (zbiranje, urejanje in popisovanje arhivskega gradiva, izdelava pripomočkov za uporabo gradiva, sodelovanje pri pripravi arhivskih razstav in pri objavi dokumentov). Ob stoletnici Planinske zveze Slovenije leta 1998 je pripravila zelo odmevno razstavo Slovenija alpska dežela, ki je gostovala v Avstriji, Švici, Italiji, na Hrvaškem v Šibeniku, Dubrovniku, Karlovcu in Zagrebu. Ob zaključku popisovanja arhivskega gradiva Okrajnega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Murska Sobota je pripravila obširen inventar.

V obdobju, ko je bila direktorica arhiva, je vodila zahteven projekt priprave Vodnika po fondih in zbirkah Pokrajinskega arhiva Maribor, ki obsega 1.272 strani in je izšel leta 2009. Ob tem je uspešno nadzorovala izvedbo podrobne inventure arhivskih fondov in zbirk, ki jih je bilo v tem času skoraj 2.000. Zelo se je zavzemala za založniško dejavnost. Arhiv je v času njenega vodstva letno izdal tudi pet in več publikacij v serijah Katalogi, Viri, Inventarji in druge monografije.

Posebno pozornost je posvečala ustvarjalcem zasebnega arhivskega gradiva. Navezovala je stike s številnimi ustvarjalci, ki so pogosto obiskovali arhiv zaradi dogovarjanja o varovanju gradiva in prevzemu. Številne je tudi sama obiskala ob različnih priložnostih tudi v prostem času. Tako je dr. Slavica Tovšak sodelovala pri številnih prevzemih arhivskega gradiva, tudi arhivskega gradiva